

H5 Tijd van ontdekkers en hervormers

KA (voluit): Het veranderende mens- en wereldbeeld van de renaissance en het begin van een nieuwe wetenschappelijke belangstelling

KA (in eigen woorden): De veranderde instelling/houding van mensen in de renaissance ten opzichte van de middeleeuwen & hernieuwde interesse in wetenschap

Tijdvak: TV5: Tijd van ontdekkers en hervormers (1500-1600)

Voorbeeld/uitleg:

Voorbeeld: Instelling in de middeleeuwen: 'Memento mori' vs. instelling van de renaissance: 'Carpe diem'.

Door de welvaart veranderde het mens- en wereldbeeld van burgers in Italië vanaf 1350. Geïnspireerd door de oudheid ontstond een nieuw levensgevoel met meer oog voor de plezierige kanten van het leven (Carpe diem = pluk de dag), meer belangstelling voor de wereld en een kritische instelling in het natuurwetenschappelijk denken. Dit was in contrast tot de religieuze instelling in de middeleeuwen (memento mori = gedenk te sterven). Vanaf 1500 werden de ideeën van de renaissance over Europa verspreid.

Begrippen + uitleg in eigen woorden

1. Renaissance

Een herleving (letterlijk: wedergeboorte) van interesse in de levensstijl en kunst van de klassieke oudheid.

2. Wereldbeeld

Het totaal van ideeën dat iemand heeft over wat de werkelijkheid in de wereld is.

3. Klassiek

Gebaseerd op/naar tradities, normen en ideeën van de klassieke oudheid (Tijd van Grieken & Romeinen 3000 v. Chr. - 500 n. Chr.)

4. Reformatie

Kerkhervorming waarin men de regels van de katholieke kerk verwierp.

5. Humanisme

Stroming in de renaissance waarbij men zich focust op de studie van literatuur, filosofie en kunst uit de klassieke oudheid. Het humanisme past als stroming precies bij de renaissance omdat niet god maar de mens centraal staat, en men begrijpt liever dan aanneemt.

KA (voluit): De hernieuwde oriëntatie op het erfgoed van de klassieke oudheid

KA (in eigen woorden): Nieuwe belangstelling voor de kunst en kennis van de Grieken & Romeinen

Tijdvak: TV5: Tijd van ontdekkers en hervormers (1500-1600)

Voorbeeld/uitleg:

Voorbeeld: De school van Athene, door Rafaël.

Beeldende kunst uit de renaissance is bijvoorbeeld te herkennen door het gebruik van perspectief, centraal stellen van de mens en het signeren van het schilderij. Bij de school van Athene is ook het onderwerp van de afbeelding, de Griekse filosofen Plato & Aristoteles, typisch voor de renaissance door het teruggrijpen op de klassieke oudheid.

De herboren interesse voor de Grieks-Romeinse cultuur uitte zich in een meer wereldlijke en realistische schilder- en beeldhouwkunst, de toepassing van de klassieke vormtaal in de bouwkunst en de bestudering van klassieke teksten door humanisten.

Begrippen + uitleg in eigen woorden

1. Erfgoed

De verzameling aan overgebleven kennis, kunst, architectuur, etc. uit een ander tijdperk.

2. Klassieke oudheid

Gebaseerd op/naar tradities, normen en ideeën van de klassieke oudheid (Tijd van Grieken & Romeinen 3000 v. Chr. - 500 n. Chr.)

3. Renaissance

Een herleving (letterlijk: wedergeboorte) van interesse in de levensstijl en kunst van de klassieke oudheid.

4. Humanisme

Stroming in de renaissance waarbij men zich focust op de studie van literatuur, filosofie en kunst uit de klassieke oudheid.

5. Klassiek

Gebaseerd op/naar tradities, normen en ideeën van de klassieke oudheid (Tijd van Grieken & Romeinen 3000 v. Chr. - 500 n. Chr.)

KA (voluit): De protestantse Reformatie die splitsing van de christelijke kerk in West-Europa tot gevolg had

KA (in eigen woorden): De splitsing van het christendom in katholicisme en protestantisme

Tijdvak: TV5: Tijd van ontdekkers en hervormers (1500-1600)

Voorbeeld/uitleg:

Voorbeeld: In 1517 publiceerde Luther zijn 95 stellingen.

Luther uitte door het publiceren van deze stellingen zijn kritiek op de kerk, en dan vooral over de aflatenhandel. Deze gebeurtenis wordt ook wel gezien als het begin van de reformatie.

In de tijd van steden en staten had de rooms-katholieke kerk haar macht vergroot met nieuwe denkbeelden en gebruiken. Omstreeks 1500 groeide de kritiek hierop. Hervormers bepleitten een terugkeer naar het zuivere geloof, gebaseerd op de Bijbel. Door het kritisch optreden van Luther in 1517 en zijn uitzetting uit de kerk door de paus begon de Reformatie. Er ontstond een splitsing tussen katholieken die bij de roomse kerk bleven, en protestanten die eigen kerken stichtten.

Begrippen + uitleg in eigen woorden

1. Katholicisme

Het katholieke deel van het christendom.

2. Protestantisme

Een stroming binnen het christendom die ontstond in de zestiende eeuw naar aanleiding van Luthers kritiek op de rooms-katholieke kerk. Protestantisme ziet de Bijbel en de individuele band tussen mens en God als leidraad van het geloof en vindt de geestelijkheid daarbij overbodig. Het protestantisme kent weer zijn eigen stromingen. In eerste instantie waren dat die van de aanhangers van Luther en die van de aanhangers van Calvijn, later kwamen daar nog andere stromingen bij.

3. Reformatie

De kerkhervorming in de zestiende eeuw, waarin door kritiek op de katholieke geestelijken het protestantisme ontstond.

4. Humanisme

Stroming in de renaissance waarbij men zich focust op de studie van literatuur, filosofie en kunst uit de klassieke oudheid. De humanisten hadden ook kritiek op de kerk, vooral omdat de Bijbel maar heel beperkt beschikbaar was, slechts in het Latijn, en vaak met vertaalfouten. Daarnaast werden de geestelijken bekritiseerd, zij zouden teveel bezig zijn met macht en rijkdom.

KA (voluit): Het conflict in de Nederlanden dat resulteerde in de stichting van een Nederlandse staat

KA (in eigen woorden): De opstand tegen Spanje die leidde tot het oprichten van een Nederlandse staat

Tijdvak: TV5: Tijd van ontdekkers en hervormers (1500-1600)

Voorbeeld/uitleg:

De Spaanse koning Filips II was landsheer van de Nederlanden. In 1568 kwamen Nederlanders onder leiding van Willem van Oranje in opstand tegen Filips vanwege zijn centralisatiepolitiek en zijn felle vervolging van protestanten. Gedurende de Opstand (Tachtigjarige Oorlog) breidden de opstandelingen hun gebied uit vanuit het westen van Holland en Zeeland tot vrijwel het huidige grondgebied van Nederland. In 1581 zetten de Staten-Generaal van de zeven opstandige gewesten Filips af als landsheer. In 1588 vormden ze de Republiek der Verenigde Nederlanden. In 1648 sloten de Republiek en Spanje de Vrede van Münster.

Begrippen + uitleg in eigen woorden

1. Nederlandse opstand

De opstand van de Nederlandse gewesten tegen hun landsheer Filips II.

2. Privilege

Een bijzonder recht dat door een machthebber is verleend aan steden, gewesten of bepaalde personen. Een voorbeeld verleende privileges kan zijn het recht om zelf belasting te heffen, of om een eigen leger te hebben. De Nederlandse gewesten en steden hadden in de loop van de jaren veel privileges gekregen, en waren daardoor gewend veel dingen zelf te mogen beslissen. De centralisatie, en daarbij behorende regels, van Filips II gingen hier tegenin.

3. Stadhouder

Een door de vorst aangewezen bestuurder die in zijn plaats kon regeren. De koning wees stadhouders aan omdat het rijk te groot was voor één koning om alles alleen te besturen.

4. Staten-Generaal

De Staten-Generaal was een bestuurlijke vergadering waarbij alle vertegenwoordigers van de gewesten samen kwamen, dit scheelde de landsheer tijd omdat hij niet naar alle gewesten hoefde af te reizen. Tijdens de Tachtigjarige oorlog splitste de Staten-Generaal in een noordelijk en zuidelijk deel. In de nieuwe Republiek der Verenigde Nederlanden (het noordelijke deel) werd de Staten-Generaal het belangrijkste politieke bestuur.

5. Centralisatie

Politiek waarbij zoveel mogelijke centraal geregeerd wordt. Veel vorsten pasten centralisatiepolitiek toe door voor hun hele rijk dezelfde regels in te stellen. Filips II probeerde dit ook in de Nederlanden, maar hier was veel weerstand tegen. Dit leidde later in combinatie met de vervolgingen van protestanten tot de Nederlandse opstand.